

POPULAČNÍ VÝVOJ - VÝCHODISKO ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Recenze

Mezi základní územně technické podklady územního plánování patří **demografické** údaje. Jejich rozsah zákon neurčuje, avšak je zřejmé, že musí obsahovat takové územní detaily, které budou vyhovovat všem územním aspektům potřebným k plánovacím pracím. Požadavkům zákona o územním plánování a stavebním řádu vyhovuje pravidelná statisticko-analytická publikace o vývoji obyvatelstva v České republice, zpracovávaná a vydávaná Terplanem s využitím dat Českého statistického úřadu a z databáze Terplanu.

V říjnu 2000 byla zpracována aktuální analýza populačního vývoje v České republice v letech 1991 - 1999¹⁾, která obsahuje podrobné územní údaje o reprodukci obyvatelstva v letech 1991 - 1999 včetně dlouhodobé retrospektivy celostátního vývoje od sčítání lidu 1869 a dalších etap jako např. od roku 1945. Publikaci završuje i nejnovější projekce obyvatelstva České republiky do roku 2030.

Publikace je uvedena důležitými metodickými poznámkami a vysvětlivkami, které jsou nezbytné právě pro příjemce dat, z nichž mají vycházet při svých územních plánech, neboť se týkají vymezení jednotlivých území obcí a okresů a jejich změn. Jejich nerespektování by mohlo vést k nesprávným rozhodnutím a závěrům. Teprve pak následuje **Úvod** a textová část publikace.

Textová část publikace je analýzou populačního vývoje České republiky od roku 1869 do roku 1999 s hlavním zaměřením na období 1991 - 1999, které je označeno jako výjimečné v demografické historii českých zemí pro ztrátu dynamiky reprodukce obyvatelstva v celostátním i územním detailu. Analýza je časově členěna na období od roku 1869 s porovnáním sekulárního trendu, na období 1945 - 1989 jako období se začátkem nového rozmístění obyvatelstva na našem území od roku 1947, a poslední období 1991 - 1999.

Úvodem k této poslední etapě je charakteristika ekonomiky České republiky a jejího desetiletého vývoje rozhodujícího i pro populační vývoj republiky a s vysvětleními mimoekonomickými, tj. psy-

chosociálními a kulturními. Po celkové charakteristice populačního vývoje 1991 - 1999 se analýza zaměřuje jednak na přirozenou měnu obyvatelstva, jednak na jeho vnitřní a zahraniční stěhování.

Po analýze **celostátního** populačního vývoje následuje rozbor **14 nových krajů** republiky a rozbor vývoje **77 okresů**. Nejpodstatnější část rozboru je věnována vývoji obyvatelstva podle čtyř tradičních **velikostních skupin obcí**, a to venkovské obce do 2 000 obyvatel, menší venkovská města (městečka) s 2 000 - 4 999 obyvateli, větší venkovská města s 5 000 - 9 999 obyvateli a souboru 131 měst s 10 000 a více obyvateli. U obcí - měst s 5 000 - 9 999 a měst s 10 000 a více obyvateli je analýza základních ukazatelů pohybu obyvatelstva a jeho reprodukce provedena za skupiny těchto měst s nejvyššími a s nejnižšími ukazateli s tím, že tabulková část obsahuje tyto ukazatele za **každé jednotlivé město od 5 000 obyvatel**. Projekce obyvatelstva mají horizont roku 2030, a to v pětiletých odstupech od roku 2000 za každou ze čtyř sledovaných velikostních skupin obcí.

Textová část - včetně závěrů a z nich vyplývajících doporučení - má 71 stran včetně 42 analytických tabulek.

Tabulková část má 276 stran. Devět tabulek tvoří přehledy základních ukazatelů vývoje obyvatelstva za každý kraj, za každý okres, za každé město od 5 000 obyvatel s členěním na přirozený vývoj obyvatelstva, na stěhování a věkové složení k 3. 3. 1991 a 1. 1. 2000, a to rovněž v uvedeném územním členění. Následují tabulky tzv. **uspořádaných** souborů okresů, a to dále za 134 obcí s 5 000 - 9 999 obyvatel a za 131 měst s 10 000 a více obyvateli podle základních ukazatelů (23 přehledů). Zde leží **těžště** podkladů pro územně plánovací práce, založených na aplikaci publikovaných ukazatelů za kraje, okresy a obce nad 5 tisíc obyvatel. Databáze Terplanu mají ve stejném rozsahu ukazatelů statistické podklady i pro **každou z 6 241 obcí** České republiky.

Grafická část zahrnuje 11 synoptických grafů o vývoji přirozené a migrační reprodukce obyvatelstva podle velikostních skupin obcí a umožňuje převod čísel-

ných údajů do vizuálních. 24 listů kartogramů je věnováno geografickému vyjádření reprodukce obyvatelstva za kraje a okresy v časové řadě za každý kalendářní rok 1991 - 1999 i za časové agregace vzhledem k velikosti území. Osm kartogramů je věnováno znázornění vývoje obyvatelstva a jeho reprodukce v obcích a městech s více než 10 000 obyvateli (134 + 131 obcí), a čtyři kartogramy jsou věnovány jednotlivým složkám vývoje obyvatelstva 6 241 obcí (přirozený přírůstek, migrační přírůstek, celkový přírůstek na 1 000 obyvatel v roce 1999 a celkový přírůstek obyvatelstva v průměru let 1991 - 1999 na 1 000 obyvatel ročně). Tyto čtyři kartogramy mají nesporně vysokou vypovídací schopnost a jsou po technické a obsahové stránce velmi zdařilé.

Recenzovaná publikace představuje i podrobný národní příspěvek pro průběžně vycházející mezinárodní prameny o vývoji obyvatelstva vydávané jednak Statistickým úřadem OSN, jednak Eurostatem (Statistickým orgánem Evropské unie), zaměřené na porodnost, úmrtnost a bilance obyvatelstva podle **území různé velikosti**. Pro mezinárodní srovnání těchto ukazatelů byly zpracovány sledované údaje také podle **typologie okresů** požadované Eurostatem, rozšířené z třípoložkové klasifikace okresů na pětímístnou podle návrhu Terplanu a lépe vyhovující našim potřebám; mezinárodní srovnatelnost je zachována agregovaným zpracováním i podle původní klasifikace Eurostatu. Celkově lze publikaci o vývoji obyvatelstva České republiky podle jejich území 1991 - 1999 označit za důležitý pramen územního plánování jak aktuální, tak i v rámci dlouhodobého vývoje.

Vladimír Srb

¹⁾ Vývoj obyvatelstva v územích České republiky 1991 - 1999. Praha, 2000. Terplan, 2000.